NUANŢE ŞI NUANŢARE ÎN TRADUCEREA *ENEIDEI*

Gabriela RADU
Universitatea de Vest din Timişoara
radu.gabriela2@gmail.com

Chromatic Elements in a Romanian Translation of the *Aeneid*

The expressivity of the Romanian language has been extensively used by Professor G.I. Tohaneanu, especially at the lexical level, not only to find the corresponding terms, but mostly to capture the genuine language style of the epic. The choice of certain words to the detriment of other more or less equivalent terms indicates a subtle selection that the translator operated, given a certain perspective he had on the entire text. This stylistically induced selection is manifest when colours are involved. The present analysis aims to emphasize the role of the context in the choice of a few chromatic terms used by the late Professor in his translation of the *Aeneid*.

Keywords: *chromatic*; *yellow*; *hues*; *translation*; *contextual*

Resursele expresive ale limbii române au fost exploatate de către profesorul G. I. Tohăneanu mai ales la nivel lexical, nu doar în vederea echivalării, dar şi pentru sporirea eficienţei stilistice a termenilor din textul genuin. Întrebuinţarea în versiunea tradusă a anumitor cuvinte în detrimentul altora presupune o selecţie pe care traducătorul o efectuează în procesul de traducere. Însuşi profesorul Tohăneanu afirma următoarele cu privire la opţiunea pentru cuvintele arhaice, regionale sau populare prezente în lexicul traducerii sale: „am fost nevoit, pentru ca «duhul arhaic» să se înstăpânească, să recurg la foarte puţine neologisme, dar la un număr relativ mare de elemente lexicale şi de forme gramaticale specifice «scripturelor române» de odinioară precum şi la numeroşi termeni «neliterari», caracteristici nivelului popular al limbii" (*Eneida* 1994: 29). Predilecţia pentru lexicul popular şi arhaic este evidentă şi când vine vorba de traducerea termenilor cromatici.

Selecţia lexicală, dictată nu doar de sensul termenilor, ci şi de coeficientul lor stilistic se manifestă şi când vine vorba de traducerea termenilor prezenţi în câmpul lexico-semantic al culorilor. Alegerea anumitor lexeme de către traducător în vederea exprimării unei nuanţe cromatice se dovedeşte motivată contextual. Contextul reprezintă elementul decisiv pentru determinarea opţiunii traductologice iar în versiunea românească a *Eneidei* datorate profesorului Tohăneanu, restricţia de context are importanţă pentru definirea riguroasă a sensului şi totodată pentru potenţarea valenţelor stilistice ale versiunii traduse.

Pentu a denumi „galbenul" şi diversele nuanţe ale acestuia[1], dicţionarul (Guţu 1983) face trimitere la următorii termeni: *croceus* ('galben ca şofranul', 'galben-auriu'), *crocinus* ('de culoarea şofranului', 'galben-auriu'), *flavus*, ('galben', 'blond', 'auriu', 'galben-roşcat'), *flavidus* ('gălbui, 'auriu'), *fulvus* ('arămiu', 'roşcat', 'roş-galben'), *galbus* ('verde gălbui', 'galben'), *galbinus* ('verde spălăcit', 'gălbui'), *gilvus* ('galben-deschis', 'şarg'), *helvus, helvius, helveolus* ('gălbui- închis'), *luridus* ('vânăt', 'galben-vânăt', 'întunecat', 'negricios'), *luteus* ('galben', 'gălbui', 'portocaliu', 'purpuriu'), *pallidus/pallens* ('palid', 'galben', 'livid', 'şters').

În traducerea profesorului Tohăneanu, opţiunea clar asumată a unui lexic cu specific arhaic şi popular-regional este manifestă şi în cazul a două dintre adjectivele cromatice pe care le-am selectat spre observaţie: *flavus* şi *pallidus/pallens.* Demersul a fost posibil datorită însuşirilor particulare ale limbii române ca limbă de receptare care i-au permis traducătorului să compenseze, la nivel fonetic, al structurii gramaticale şi, cu precădere, la nivel lexical, pierderile inerente în actul de traducere.

[1]Pentru *croceus* şi *luteus*, vezi M. Subi (2012*:* 129).

BDD-A23076 © 2015 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:57 UTC)

Epitetul cromatic ce însoţeşte nobilul aur este *flavus*, tradus aici prin 'roşcat': „... honores: quale manus addunt ebori decus, aut ubi *flavo* argentum Pariusve lapis circumdatur auro." (*Aen.,* 1. 591-592). Traducătorul oferă versiunea: „Se întâmplă / Aşa când fildeşul se împodoabe / De iscusita meşterilor mână / Sau când argintul, marmura de Paros / Cu aurul *roşcat* se învrăstează." (p. 65). Adjectivul latin *flavus* este sinonim cu *aureus,* ultimul dintre acestea având, în primul rând, semnificaţia de „făcut din aur", „de aur", cu referire la materia din care e constituit obiectul descris. În versul menţionat anterior, însuşi aurul are drept atribut pe *flavus,* lexemul exprimând clar nuanţa aurie, gălbui-roşcată a nobilului metal. Contextul îl determină pe traducător să opteze pentru termenul *roşcat* în detrimentul adjectivului *auriu* a cărui prezenţă nu ar fi fost oportună alături de substantivul *aur* (*aurul aurit*).

În următoarele două situaţii de traducere, contextul lingvistic reclamă traducerea adjectivului *flavus* prin lexemul 'bălai', atunci când adjectivul *bălai* este întâlnit drept atribut al pletelor unei fiinţe (divine) – fie ale zeului Mercur, fie, în al doilea exemplu, ale zeiţei Proserpina: „omnia Mercurio similis, vocemque coloremque et crinis *flavos* et membra decora iuventa:" (*Aen.,* 4. 558-559) tradus cu „În vis acelaşi zeu, venind la dânsul / Din nou, asemeni lui Mercur în toate, / La glas, la faţă, la *bălaia*-i coamă" (p. 205) şi „sed misera ante diem, subitoque accensa furore, nondum illi *flavum* Proserpina vertice crinem abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco." (*Aen.,* 4. 697-699) – tradus cu „…de pe al ei creştet, Proserpina / Nu retezase încă o şuviţă / Din părul cel *bălai*…" (p. 212).

Termenul latin *flavus* apare ca epitet cromatic pe lângă numele latin *crines* - pletele unei muritoare, Lavinia, fiica regelui Latinus: „... cladem miserae postquam accepere Latinae, filia prima manu *flavos* Lavinia *crinis* et roseas laniata genas," (*Aen*., 12. 605). Versiunea tradusă dezvăluie însă o înlocuire a epitetului cromatic cu un alt adjectiv, opţiune de traducere nemotivată decât, probabil, de raţiuni prozodice: „Iar când femeile latine-aflară / Sfârşitul greu al bietei lor regine, / Cosiţele *frumoase* şi le smulge / Lavinia copila" (p. 612).

Cvasiechivalent cu *galben,* lexemul *plăviu* admite, de obicei, contexte în care referirea se face la culoarea blănii sau a părului animalelor. Versul vergilian, „Tyrrhenoque boves in flumine lavit Hiberas" (*Aen*., 7, 663) este restituit în româneşte, printr-o echivalare lingvistică, „Ibericii *plăvani* şi-i scaldă-n Tibru" (7, 1180). Adjectivul substantivizat *plăvan* traduce substantivul latin *boves* (de la *bos, bovis* – 'bou'), element lexical lipsit de un coeficient expresiv; tălmăcirea beneficiază aşadar, prin apelul reînnoit la registrul popular sau arhaic, de un plus de forţă evocatoare.

Se constată, comparând versiunea latină „multa boum circa mactantur corpora Morti" (*Aen*., 11, v. 197) cu cea tălmăcită în româneşte, „În jur erau aduşi ca jertfe morţii, / *Plăvani,* o droaie…" (c. XI, 343), nu o echivalare formală a originalului ci o modulare: de pildă, expresia „plăvani, o droaie" restituie sintagma latină *multa corpora boum* („multe trupuri de boi"). Se cuvine notată eficienţa stilistică a locuţiunii verbale „erau aduşi ca jertfe" care traduce verbul *mactantur* şi care reuseste să fie evocativă.

În versiunea românească a epopeii vergiliene, adjectivul *plăviu* este aflat în al V-lea cânt al tălmăcirii, ca epitet cromatic al substantivului *oliva*: „…să-şi împodoabe tâmpla / Câte-o cunună de măslin, *plăvie*." (p. 235). Derivat alcătuit cu sufixul „–iu" de la adjectivul 'plav', *plăviu/ plăvie* ('de culoare alb-gălbuie') îl traduce pe *flava,* determinare atributivă a substantivului *oliva* ('ramură de măslin'), prezent în fragmentul original, „Tres praemia primi accipient *flava*que caput nectentur oliva" (*Aen*., 5. 309). Culoarea frunzelor de măslin[1] este, într-adevăr, una verde pal, verde-alburiu, totuşi poetul vergilian şi, desigur, traducătorul, au atribuit substantivului *oliva*/ 'cunună de măslin', adjectivul cromatic *flava,* respectiv*, plăvie*. Numeroşi comentatori[2] au încercat să afle o explicaţie plauzibilă alăturării lui *flava* pe lângă *oliva*, însă

[1] Cu privire la *flavaque* vezi Jacques André,*Étude sur les termes de couleur dans la langue latine* [Études et Commentaires7] (Paris, 1949) 130-2.

[2] Vezi James Henry, *Aeneidea III*, Dublin, 1889, p. 89 şi R.J. Edgeworth, *The Colors of the Aeneid,* New York, 1992, p. 129.

BDD-A23076 © 2015 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:57 UTC)

culoarea frunzelor de măslin nu este decât una: verde deschis. Aceştia, cred, au plecat de la o premisă greşită: că Vergiliu ar descrie prin *flava*, exclusiv, culoarea frunzelor de măslin, nu aspectul coloristic al ramurii de măslin, în ansamblu, aşa cum socotim că ar trebui apreciat. Ramura de măslin are o culoare intens aurie iar aspectul general al crenguţei şi al frunzelor, laolaltă, poate genera impresia unei nuanţe gălbui. Oare, întâmplător profesorul Tohăneanu traduce *oliva* prin '*cunună* de măslin'? În acest caz, adjectivele cromatice *flava* şi, respectiv, *plăvie*, îşi află locul potrivit pe lângă *oliva*/ 'cunună de măslin'. Ca un adaos la cele spuse, menţionez că un sinonim al numelui ştiinţific al măslinului (*Olea europaea*) este *Olea crhrysophylla*, adică „Măslinul cu frunze aurite".

Sintagma *Tiberinus flavus* prezentă în versul „... inter fluvio Tiberinus amoeno. verticibus rapidis et multa *flavus* arena in mare prorumpit." (*Aen.,* 7. 30-31) este redată în versiunea Tohăneanu cu *Tibrul gălbui*: „Prin miezul ei îşi zvârle mării Tibrul - / *Gălbui* de-mbelşugatele nisipuri – " (p.330). Tibrul avea o nuanţă mai degrabă gălbui-roşcată datorită aluviunilor pe care le purta până la vărsarea în mare, dar traducătorul alege să acorde râului o nuanţă gălbuie în versiunea românească. Din nou, socotim că profesorul Tohăneanu a ţinut seama de contextul lingvistic în care este aflat adjectivul *flavus*, anume momentul zorilor de zi când apa are răsfrângeri galben-aurii: „…aethere ab alto / *Aurora* in roscis *fulgebat* lutes bigis" (*Aen.,* 7. 25-26).

În al nouălea cânt, *flavus* este aflat tot ca epitet al Tibrului „... omnibus armis in fluvium dedit: ille suo cum gurgite *flavo* accepit venientem ac mollibus extulit undis et" (*Aen.,* 9. 815-816) În pasaj nu este precizat momentul zilei, însă aprecierea culorii râului drept *galbenă* îşi găseşte justificarea în *vultoarea* provocată de căderea trupului lui Turnus în apele învolburate: „Atunci, s-aruncă dintr-o săritură / Cu tot cu arme-n râu. Iar Tibrul *galben* / Primeşte oaspetele-n a sa vultoare." (p. 468).

Termenul regional *galfăd* ('palid din cauza unei boli') este unul cvasiechivalent cu lexemul *galben*. Acesta admite însă doar contexte ce se referă la culoarea tenului omului şi desemnează paloarea feţei cuiva, aspectul bolnăvicios al tenului unei persoane. Lexemul *galfăd* este prezent în versurile traduse „…iar faţa / Li-i *galfădă* de-o foame necurmată" (p. 140). Epitet cromatic şi determinare atributivă a formei nominale *ora* (os, oris – 'chip', 'faţă'), elementul regional *galfădă* deţine un coeficient evocator mai mare decât al termenului latinesc şi îl redă, în traducere, tot pe latinescul *pallida* (de la adjectivul *pallidus*), aflat în crâmpeiul epic: „Virginei volucrum voltus, foedissima ventris proluvies, uncaeque manus, et *pallida* semper ora fame." (*Aen*., 3, 216).

Din versurile vergiliene, „in somnis inhumati venit imago coniugis, ora modis attollens *pallida* miris, crudeles aras traiectaque pectora ferro nudavit" (*Aen*., 1, 335) selectăm momentul terifiant alapariţiei nălucii soţului Didonei, Siheus, cel ucis şi lipsit de mormânt; chipul acestuia este *pallida* (*ora pallida*), paloarea chipului său nefiind cauzată de boală, ci de lipsa vieţii. Siheus se arată, în somn, reginei Didona, iar apariţia din visul reginei îl evocă în momentul morţii sale. În locul sinonimului neutru *palid* care ar fi restituit sensul şi etimonul din latină, dar care ar fi fost lipsit de sonoritate vetustă, autorul traducerii optează pentru un element lexical, *vâlced* , construit după modelul adjectivelor moştenite din limba latină, ele însele derivate cu sufixul latinesc *-(id)us* (cf. *muced* < *mucidus,* fraged < *fragidus*, rânced < *rancidus*). Termenul este întrebuinţat în versurile, „Năluca nengropatului Siheus / Nălţându-şi către dânsa chipul *vâlced*." (c. I, v. 651), unde asocierea elementului lexical regional cu varianta populară şi arhaizantă *către* (<lat. *contra*), dar şi simetria silabică iniţială (*năluca / nălţându-şi*) a versurilor potenţează randamentul evocator al tălmăcirii. Sinonim expresiv cu *galfăd,* lexemul *vâlced* reprezintă atributul cromatic al chipului nălucii Siheu, contextul fiind cel care îl obligă pe traducător la această alegere.

În acelaşi registru cromatic cu *galfăd* şi *vâlced* se înscrie şi *searbăd/sărbezie*. Cel din urmă este întrebuinţat de traducător pentru a descrie culoarea pal-gălbuie sau, mai degrabă, lipsa de culoare a chipului „cuprins de moarte al eroului Lausus". Enea este cuprins de milă şi durere

BDD-A23076 © 2015 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:57 UTC)

la vederea chipului lui Lausus, aşa cum reiese din versiunea tradusă în româneşte: „dar când în clipa lui din urmă,-i vede / Înfăţişarea, chipul ca pământul, / Cuprins de-o uimitoare *sărbezie*" (c. X, v. 1470). Elementul lexical *sărbezie*, derivat cu vechiul sufix moştenit din latină, *-ie* (< lat. *-ia*) de la adjectivul *searbăd*, corespunde în original, formei participiale *pallentia* (< *palleo, pallere*, "a fi palid"). Din perspectivă traductologică, autorul a aplicat modularea, schimbarea de perspectivă fiind evidentă în urma comparării versiunilor şi a adăugat o podoabă stilistică termenului lexical *chipul*, – comparaţia „ca pământul". Termenul nominal *sărbezie* corespunde latinescului *pallentia* regăsit în versurile „at vero ut voltum vidit morientis et ora, / ora modis Anchisiades *pallentia* miris / ingemuit miserans…" (*Aen*., 10. 822)

Când este vorba despre umbrele celor fără viaţă aflate în Infern, traducătorul alege să traducă lexemul latinesc *pallens* cu adjectivele *searbăd, livid* sau *palid*, opţiunea sa aflându-şi temeiul în contextul lingvistic.

În cel de-al şaselea cânt al *Eneidei* se arată înaintea lui Enea o umbră din Infern: „Hic illi occurrit Tydeus, hic inclutus armis / Parthenopaeus et Adrasti *pallentis* imago; hic multum fleti ad superos belloque caduci" (*Aen*., 6, 479-481) Umbra regelui Adrastus este *sărbezită*, neînsemnând aici 'galben', 'palid', ci 'fără culoare', prin urmare, 'fără viaţă': „În locu-acest îl tâmpină Tideus, / Partenopeu, vestit prin vitejie, / Şi umbra *sărbezită*-a lui Adrastus." (p. 296).

Nu aceeaşi semnificaţie o poartă termenul *sarbăd* în fragmentul următor: „Rostogolind priviri însângerate / Cu-obrajii tremurânzi stropiţi de pete,/ Şi *sarbădă* de priveliştea morţii, / Năvală dă-n ietacul ei Didona" (p. 209) Aici, „sarbădă de priveliştea morţii" înseamnă 'galbenă la chip' din cauza spaimei, a sfârşitului apropiat (*morte futura*); termenul este unul cromatic aşa cum o dovedeşte contextul: „Sanguineam volvens aciem maculisque trementes / Interfusas genas et *pallida* morte futura / Interiora domus irrumpit limina" (*Aen*., 4, 630-631).

În jurământul rostit de Didona este amintit tristul tărâm al umbrelor celor lipsiţi de viaţă: „vel Pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras, / *pallentis* umbras Erebi noctemque profundam, / ante, Pudor, quam te violo aut tua iura resolvo." (*Aen*., 4, 25-26) În traducere, sintagma *pallentis umbras* este redată cu „umbre livide cum e ceara", adică printr-o explicitare, justificată contextual: „…Dar mai curând dorire-aş, / Crăpându-se, pământul să mă-nghită, / Sau fulgerul cerescului Părinte / Pe-al umbrelor tărâm să mă azvârle / Al umbrelor *livide* cum e ceara - /În noaptea ce Erebu-l stăpâneşte / Decât să-ncalc a Cuviinţei lege" (p. 176).

Pasajul vergilian „tum virgam capit: hac *animas* ille evocat Orco /*pallentis*, alias sub Tartara tristia mittit, / dat somnos adimitque (*Aen*., 4, 242-244) face cunoscut tărâmul morţii în care aflăm *palidele* umbrele chemate de Mercur. Traducerea dezvăluie o schimbare comparativ cu pasajul observat anterior: epitetul însoţitor al umbrelor este *palide*, nu *livide*, deşi lexemul latinesc corespunzător este acelaşi pentru ambele situaţii (*pallentis*) „…Ia toiagul / Cu care cheamă *palidele* umbre / Din Orcus, iar pe altele le mână / În Tartarul cel jalnic;" (p. 188). Este posibil ca, în ultimul caz, opţiunea traducătorului pentru adjectivul *palide* să fie motivată de necesitatea pur descriptivă a aspectului umbrelor din Infern, în vreme ce, în prima situaţie, alegerea unui epitet cromatic aproape macabru (*livide*) să fie motivată de specificul discursiv: jurământul solemn şi tragic prin premoniţie al reginei cartagineze.

În vestibulul Infernului, Vergiliu plasează nenorocirile şi slăbiciunile chinuitoare ale vieţii: „Acolo sunt şi *sarbedele* Boale,/ Şi trista Bătrâneţe, mâhnitoare, / Şi Spaima, Foamea ce te-nvaţă Răul," (p. 285). Boalele sunt caracterizate drept *sarbede*, adică 'palide', 'fără culoare'. Termenul redă sensul formei participiale latineşti, *pallentes*, regăsită în: „... Orci / Luctus et ultrices posuere cubilia Curae, /*pallentes*que habitant Morbi, tristisque Senectus, / et Metus, et malesuada Fames ac turpis Egestas"(*Aen*., 6, 273-276).

Peştera monstrului Cacus ascunde înlăntul ei o privelişte terifiantă: "tepebat humus, foribusque adfixa superbis ora virum tristi pendebant *pallida* tabo. Huic monstro Volcanus erat pater: illius atros" (*Aen.*, 8, 184). Sintagma *pallida ora* este redată în traducere cu „chipuri însărbăzite", aşa cum reiese din crâmpeiul următor: „Vedeai cum groaznic spânzură-n piroane / Tot chipuri de bărbaţi *însărbezite*, / Mânjite de putregăiosul sânge. / Vulcan era tătâne ăstui

BDD-A23076 © 2015 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:57 UTC)

monstru;" (p. 391). În mod cert, *însărbezite* nu este numai un element cromatic, ci se referă la starea celor care au aceste chipuri *însărbezite*: leşuri atârnate de piroane. Cuvântul obţinut prin prefixare cu *în-* de la forma verbală *sărbe*zi ('a fi lipsit de culoare', 'a fi lipsit de putere') pare să fie o creaţie personală a traducătorului şi folosirea acestuia pentru a exprima condiţia lipsită de viaţă a nefericiţilor ucişi de Cacus este una oportună şi sugestivă.

Pasajul următor descrie, încă o dată, peştera lui Cacus văzută ca un hău negru cu deschidere către regatul celor lipsiţi de viaţă, *regna pallida*: „…terra dehiscens / infernas reseret sedes et regna recludat /*pallida*, dis invisa, superque immane barathrum / cernatur, trepident inmisso (*Aen*., 8, 243-245). Este cunoscut faptul că tărâmul morţilor este unul în care stăpâneşte întunericul şi obscuritatea, un tărâm în care razele soarelui nu pătrund niciodată: „Era de parcă până-n fund pământul / Cutremurat s-ar fi deschis, infernul / S-ar da-n vileag desferecând tărâmul / Cel *searbăd* care şi pe zei i-nspaimă" (p. 393). Opţiunea traducătorului este şi aici motivată contextual, elementul atributiv *searbăd* având clar semnificaţia de 'lipsit de viaţă'. Aşadar, „tărâmul cel searbăd" este lumea celor fără viaţă, a morţilor, - Infernul.

Una dintre Furiile răzbunătoare[1] venite din Infern, *pallida*[2]Tisiphone, se dezlănţuie printre luptători, stârnind ură şi măcel: „hinc Venus, hinc contra spectat Saturnia Iuno, *pallida* Tisiphone media inter milia saevit." (*Aen*., 10, 755) Elementul atributiv *pallida* nu mai exprimă condiţia/starea cuiva, ci culoarea galbenă a feţei Tisiphonei, aşa cum o vede traducătorul în: „…Tisiphone / Cea *spelbă*, printre mii şi mii de gloate, / Dezlănţuitu-s-a." (p. 513).

Elementele cromatice supuse observaţiei în prezenta lucrare au fost selectate dintre numeroasele cuvinte româneşti, arhaice, populare, regionale sau neologice ceau constituit rodnicul material din care traducătorul a intenţionat şi, în bună măsură, a reuşit să înstăpânească „duhul arhaic" al operei vergiliene.

Referinţe bibliografice:

BIDU-VRĂNCEANU, Angela 1992: *Nume de culori – semantică, linvistică, semiotică* (II), in SCL, XVIII, nr. 6, p. 579-594.

BIDU-VRĂNCEANU, Angela, FORĂSCU, Narcisa 2005: *Limba română contemporană. Lexicul*, Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional.

BIDU-VRĂNCEANU, Angela 2008: *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice şi aplicaţii practice*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

DIMITRESCU, Florica 2002: *Despre culori şi nu numai. Din cromatica actuală*, in „Aspecte ale dinamicii limbii române actuale", Bucureşti, EUB, p. 147-184.

GUŢU, Gh. 1983: *Dicţionar latin-român*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

SALA, Marius 2006: *Aventurile unor cuvinte româneşti*, I-II, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic.

SUBI, Maria 2012: *Adjective cromatice în Eneida vergiliană,* AUT, L, p. 123-130.

TOHĂNEANU, G. I. 1986: *Antologie vergiliană cu comentarii*, Timişoara, Tipografia Universităţii din Timişoara.

IDEM 1986: *Cuvinte româneşti*, Timişoara, Editura Facla.

IDEM 1998: *"Viaţa lumii" cuvintelor / vechi şi nou din latină*, Timişoara, Editura Augusta.

VERGILIUS Maro, Publius 1994: *Eneida*, prefaţă şi traducere de G.I. Tohăneanu, note şi comentarii de Ioan Leric, Timişoara, Editura Antib.

VIRGIL, *Eclogues, Georgics, Aeneid 1-6*, With an English translation by H. R. Fairclough Revised by G. P. Goold, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England.

VIRGIL, *Aeneid 7-12, The Minor Poems*, With an English translation by H. R. Fairclough, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, England.

*** *Dicţionarul explicativ al limbii române*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1998 (DEX2).

*** *Dicţionarul limbii române moderne*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1958 (DLRM).

*** *Micul dicţionar academic*, II, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2002, (MDA).

*** *Noul dicţionar universal al limbii române*, Chişinău, Editura Litera Internaţional, 2006 (NDU).

[1]Tisiphone, sora lui Alecto şi a Megaerei, apare în cântul 10 pentru a doua oara; prima dată este întâlnită de către Enea în Infern, în cântul 6. 548.

[2]Acelaşi element, *pallida*, însoţeşte numele Tisiphonei şi în *Georgice*: „saevit et in lucem Stygiis emissa tenebris / pallida Tisiphone Morbos agit ante Metumque."(*Georgics* 3.551-552).

BDD-A23076 © 2015 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 20:04:57 UTC)